

5. Олійник Я.Б. Регіональна економіка / Олійник Я.Б., Запотоцький С.П., Кононенко О.Ю., Мельничук А.Л., Пасько В.Ф. – К. : Вид-во КНТ, 2008. – 444 с.

6. Паламарчук В.О. Економіка природокористування / В.О. Паламарчук, П.І. Коренюк. – Запоріжжя : Вид-во "Дике Поле", 2003. – С. 3-17.

7. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.

УДК 332.142.6

*Асист. У.П. Новак – НЛТУ України, м. Львів;
студ. І.В. Скальська; студ. О.С. Юпин – Львівський ДІНТУ
імені В'ячеслава Чорновола*

СУЧАСНИЙ СТАН І ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЛЬВІВЩИНИ

Проаналізовано фінансування природоохоронних заходів Львівщини. Висвітлено сучасний стан економічного механізму природокористування області. Наведено можливі шляхи його удосконалення.

Ключові слова: економічний механізм природокористування, природоохоронні заходи, навколишнє середовище.

*Assist. U.P. Novak – NUFWT of Ukraine, L'viv; stud. I.V. Skal'ska;
stud. O.S. Yupyn – Lviv state institute of modern technologies and management
named after V. Chornovil*

The modern state and ways of improvement the Lviv nature management

The financing of nature protection west's of Lviv region is analyzed. The modern state of nature management in this region is reflected. The possible ways of it improvement are resulted.

Keywords: nature management, nature protection measures, environment.

У рекомендаціях парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні, схвалених Постановою Верховної Ради України від 20 лютого 2003 р. №656-IV, зазначено, що "екологічна ситуація залишається вкрай складною, навантаження на навколишнє природне середовище зростає. Забруднення і виснаження природних ресурсів продовжує загрожувати здоров'ю населення, екологічній безпеці та економічній стабільності держави". Тому екологічна стратегія України потребує нової концепції національної економічної політики, тобто впровадження нових підходів щодо збереження та раціонального використання природних ресурсів.

Основною метою національної екологічної політики України є забезпечення конституційного права громадян на безпечне навколишнє природне середовище. Тому інтеграція екологічної політики в усі напрями діяльності стає обов'язковою умовою переходу до екологічно збалансованого розвитку держави, коли розвиток країни та регіонів, структура економічного зростання, матеріального виробництва та споживання, а також інших видів діяльності суспільства функціонують у межах здатності природних екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішнього і майбутніх поколінь [9].

Оцінюючи екологічну ситуацію у Львівській області загалом, ми виявили ряд притаманні їй тенденції як негативного, так і позитивного характеру. З одного боку, існує декілька районів значного забруднення навколишнього середовища та екологічної загрози, а з іншого, в регіоні знаходяться декілька місцевостей з чистим і привабливим навколишнім середовищем та природними заповідниками. На Львівщині формується досить потужний промислово-аграрний комплекс, який є одним з чинників дестабілізації екологічної ситуації, які пов'язані з функціонуванням великих підприємств гірничо-видобувної, хімічної та паливно-енергетичної промисловості. Але, якщо значне зменшення виробництва в кінці 90-х років зумовлене економічною кризою, виявилось екологічно сприятливим явищем, то вплив житлово-комунального господарства і транспорту на стан навколишнього середовища залишився без змін і є доволі значним [7].

Серед вітчизняних вчених, які працюють у цьому напрямку, можна виділити наукові роботи О.Ф. Балацького, О.О. Веклич, Т.П. Галушкіної, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, О.Л. Кашенко, Л.Г. Мельника, В.М. Трегобчука, С.К. Харічкова, Є.В. Хлобистова, В.Я. Шевчука та ін.

Метою цього дослідження є розкриття сучасного стану економічного механізму природокористування, а також обґрунтування можливих шляхів його удосконалення у Львівській обл.

Постановою Верховної Ради України "Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки" у 1998 р. одним із складників механізму реалізації державної екологічної політики визначено економічний механізм природокористування та природоохоронної діяльності. Його основними елементами механізму регулювання природокористування є цільові фонди охорони навколишнього природного середовища, які, відповідно до Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" [1], формуються за рахунок:

- збору за забруднення навколишнього природного середовища (за викиди забруднюючих речовин в атмосферу стаціонарними та пересувними джерелами забруднення, скиди забруднювальних речовин у природні водні об'єкти та розміщення відходів у навколишньому природному середовищі) – основного джерела надходжень;
- частини грошових стягнень за порушення норм і правил охорони навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності згідно з законодавством;
- цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян.

За даними огляду державних витрат на охорону навколишнього природного середовища України, підготовленого на замовлення Світового банку в рамках проекту "Програмна системна позика", питома вага загальних витрат на охорону навколишнього середовища у внутрішньому валовому продукті України становить приблизно 2 %. При цьому, в цих витратах питома вага держаних є дуже незначною і становить лише 6 %. В країнах Організації економічного співробітництва та розвитку державні витрати складають у се-

редньому 55 %, а в Польщі – 32 % загальної суми витрат на охорону навколишнього середовища [4].

Регіональна екологічна політика Львівщини покликана забезпечувати сталий розвиток навколишнього середовища на території області, вона полягає у вирішенні перспективних завдань [9]:

- забезпечення екологічної реабілітації територій в зоні діяльності гірничо-хімічних та вуглевидобувних підприємств;
- підвищення рівня утилізації та захоронення відходів;
- задоволення потреб населення області в якісній питній воді, забезпечення відновлення і підтримання гідрологічного режиму території та покращення екологічного стану басейнів річок Дністра, Західного Бугу та Сяну;
- забезпечення збереження біологічного різноманіття та природних ландшафтів, охорона та використання лісових ресурсів, розвиток природно-заповідної мережі;
- покращення стану охорони атмосферного повітря.

Природоохоронні заходи у Львівській області фінансуються з кількох джерел: з державного бюджету за відповідними державними програмами, з коштів місцевих бюджетів, власних коштів підприємств за розробленими ними програмами, за кошти міжнародних грантів, інших коштів (табл. 1).

Табл. 1. Капітальні інвестиції на охорону навколишнього середовища Львівщини у 2007 р., тис. грн [5, с. 85]

Назва показників	Фактично витрачено, всього	В т.ч.			
		власні кошти	кошти державного бюджету	кошти місцевих бюджетів	інші джерела
Загалом, зокрема:	37693,2	26305,0	9881,1	1507,1	-
Охорона атмосферного повітря і проблем зміни клімату	9472,9	9472,9	-	-	-
Очищення зворотних вод	8307,7	7038,8	751,1	517,7	-
Поводження з відходами	2529,6	1311,6	500,0	718,0	-
Захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	17264,3	8387,9	8630,0	246,4	-
Збереження біорізноманіття	25,0	-	-	25,0	-
Інші напрямки природоохоронної діяльності	93,7	93,7	-	-	-

Дані табл. 1 свідчать про реально низьку участь держави у витратах на охорону навколишнього середовища, що не може не позначитися негативно на стані навколишнього середовища. Так, у 2007 р. капітальні інвестиції на охорону природи профінансовано з державного бюджету кількістю 9,9 млн грн (26,2 % від загальної суми), з місцевого бюджету – 1,5 млн грн (4 %), за рахунок власних коштів – 26,3 млн грн (69,8 %).

Найбільшими забруднювачами Львівщини є підприємства паливно-енергетичного комплексу, виробництва коксу, продуктів нафтоперероблення та виробництва неметалевих мінеральних виробів. Так, у 2006 р. викиди

шкідливих речовин в атмосферне повітря підприємств з видобування енергетичних матеріалів становили 13011,8 т, виробництва коксу і продуктів нафтоперероблення – 2353,5 т, неметалевих мінеральних виробів – 5340,1 т [6].

Протягом останніх років фінансування природоохоронних заходів у Львівській області з обласного природоохоронного фонду здійснюється на підставі визначених і затверджених основних пріоритетів роботи в природоохоронній галузі, а саме [8]:

- розроблення та здійснення регіональних програм охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів;
- стабілізація екологічної рівноваги в гірничо-хімічних та гірничовидобувних регіонах області;
- будівництво, реконструкція та ремонт водопровідно-каналізаційних систем та очисних споруд;
- будівництво, реконструкція та облаштування полігонів твердих побутових відходів та здійснення заходів щодо мінімізації, утилізації та перероблення промислових і побутових відходів;
- попередження та ліквідація аварійних екологічних ситуацій;
- виконання робіт щодо охорони природно-заповідних територій;
- здійснення заходів, пов'язаних з відтворенням природних ресурсів;
- організація системи екологічного моніторингу, створення системи та банку екологічної інформації;
- проведення науково-практичних конференцій і семінарів, організація виставок, реклами та інших заходів щодо пропаганди екологічних знань тощо.

Існуючий порядок функціонування бюджетних Державного та місцевих фондів охорони навколишнього середовища, на нашу думку, не сприяє ефективній діяльності в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів, оскільки невикористанні кошти цих фондів усіх рівнів наприкінці року перераховуються в загальні доходи відповідних бюджетів і значна їх частина використовується не за цільовим призначенням. При цьому наявність коштів на охорону навколишнього середовища завжди залишається під сумнівом.

Як вже було вище зазначено, цільові фонди охорони навколишнього середовища формуються, зокрема, за рахунок сплати збирання за забруднення навколишнього природного середовища, який впроваджено Постановою Кабінету Міністрів України від 13 січня 1992 р. № 18 "Про затвердження порядку визначення плати і стягнення платежів за забруднення навколишнього природного середовища". Сплата збирання за забруднення навколишнього середовища стала одним із перших еколого-економічних інструментів природоохоронної діяльності, спрямованих на запобігання виснаженню природних ресурсів, скорочення викидів, скидів забруднювальних речовин та розміщення відходів.

Протягом 2000-2007 рр. спостерігається щорічне зростання пред'явлених та фактично сплачених підприємствами Львівщини екологічних зборів за забруднення навколишнього природного середовища (рис. 1). Позитивним є те, що відсоток фактично сплачених екологічних зборів є високим. Крім цього, протягом 2007 р. підприємствам і організаціям області було пред'явлено (нараховано) екологічних зборів за забруднення навколишнього природного середовища у сумі 19,2 млн грн, що на 5,2 % більше від попереднього року, зокрема за викиди

в атмосферне повітря забруднюючих речовин – 14,3 млн грн., з них від стаціонарних джерел – 11,9 млн грн, від пересувних джерел – 2,4 млн грн. Збори за скиди забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти становили 2,9 млн грн, з них в межах встановлених лімітів – 96,6 %, понад встановлені ліміти – 3,4 %. Збори за розміщення відходів становили 2,1 млн грн, з них у межах встановлених лімітів – 74,8 %, понад встановлені ліміти – 25,2 % [5, с. 82]

Рис. 1. Динаміка пред'явлених та фактично сплачених підприємствами Львівщини екологічних зборів за забруднення навколишнього природного середовища [5, с. 83]

Аналізуючи надходження коштів до фондів охорони навколишнього середовища всіх рівнів, можна зробити висновок, що стабільно високий рівень надходжень від сплати збирання за забруднення навколишнього середовища і надалі характерний для районів та міст, де розміщені основні підприємства – платники збирання за забруднення навколишнього природного середовища, а це міста: Львів, Дрогобич, Стрий, Червоноград; райони: Кам'янка-Бузький, Сокальський, Жидачівський, Миколаївський, Жовківський, Стрийський та Радехівський (рис. 2).

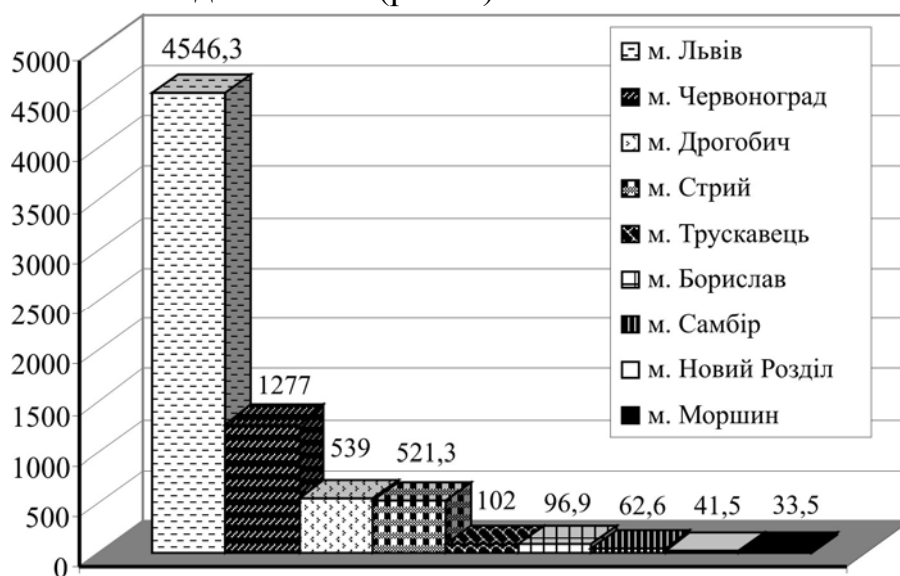

Рис. 2. Збір за забруднення навколишнього середовища, пред'явлений підприємствами у 2007 р. в розрізі міст Львівщини, тис. грн [5]

Впровадження в Україні механізму плати за забруднення навколишнього середовища дало позитивні результати, оскільки реалізовано важливий природоохоронний принцип "забруднювач та споживач платить", як економічний принцип компенсації витрат, пов'язаних з боротьбою із забрудненням навколишнього середовища. Водночас, на думку фахівців [3, с. 53], економічний механізм природокористування не спонукає підприємства-забруднювачі до використання екологічно безпечних способів господарювання, зупиняє природоохоронну діяльність, обмежує впровадження інноваційних екологоорієнтованих технологій, що спричинює закономірне погіршення якості навколишнього середовища.

Основні недоліки вітчизняного економічного механізму природокористування полягають, зокрема, у тому, що він не спроможний зацікавити товаровиробників у проведенні природоохоронних заходів за власний рахунок; недостатньо взаємопов'язаний з іншими важелями розвитку виробничо-господарської діяльності; недостатньо оперативно та ефективно реагує на динаміку еколого-економічних процесів у державі [2, с. 267].

З метою підвищення рівня відповідальності за порушення природоохоронного законодавства Міністерство охорони навколишнього природного середовища України підготувало розділ "Екологічний податок" до проекту Податкового кодексу України, де термін "збір за забруднення навколишнього природного середовища" замінено терміном "екологічний податок", що відповідає вимогам міжнародного законодавства. Крім цього, у проекті кодексу Мінприроди запропонувало здійснити низку кроків з метою стимулювання платників податків зменшувати забруднення навколишнього середовища, зокрема, передбачено пільги з оподаткування у разі реалізації заходів з скорочення викидів парникових газів, розроблено механізм індексації ставок екологічного податку залежно від індексу споживчих цін, переглянуто механізм сплати податку від пересувних джерел забруднення тощо. З прийняттям цього документу, на нашу думку, буде удосконалено систему управління навколишнім середовищем, зокрема й на обласному рівні.

Удосконалення діючого економічного механізму природокористування та формування стабільних джерел фінансування природоохоронних заходів в умовах переходу до ринкових відносин в Україні, зокрема на Львівщині, повинно стати органічною складовою частиною системи управління і регулювання економіки, стимулювати охорону і відтворення природно-ресурсного потенціалу країни шляхом створення відповідних економічних умов. Так, зокрема, у сфері екологічного оподаткування доцільно посилити стимулювальну функцію екологічних зборів і платежів та поєднати її з іншими фінансовими методами, такими як податкові пільги, надання екологічних позик, екологічне страхування тощо. Крім цього, доцільно сформулювати і запровадити механізм щорічної індексації нормативних показників відповідно до рівня інфляції та зміни цін товаровиробників та посилити роль штрафних санкцій.

Одним з пріоритетних напрямів фінансування природоохоронних заходів є заходи, пов'язані із вдосконаленням економічного механізму регулювання природокористування та підвищенням екологічної свідомості грома-

дян, проведенням науково-практичних конференцій і семінарів, організацією виставок та інших заходів щодо пропаганди екологічних знань, виданням поліграфічної продукції з екологічної тематики. Зазначимо, що у Львівській обл. у 2006 р. на ці заходи виділено лише 249,0 тис. грн [3].

Застосування економічного механізму природокористування як на рівні держави, так і на рівні області повинно здійснюватися шляхом не адміністративного тиску, а за рахунок створення таких умов для виробничо-господарської діяльності, за яких підприємствам стало б вигідним раціональне використання природних ресурсів та досягнення екологічних цілей. З цією метою потрібно належним чином сформувати законодавче та нормативно-правове забезпечення таких добровільних інструментів захисту навколишнього середовища як екологічний менеджмент і екоаудит.

Література

1. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" № 1268-ХІІ від 26.06.1991 р. зі змінами і доповненнями: Станом на 11.10.2008 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>.
2. Васюта О.А. Екологічна політика України на зламі тисячоліть : монографія / О.А. Васюта. – К. : Вид-во КМУ, 2003. – 306 с.
3. Веклич О.О. Потрібен "євроремонт" економічного механізму екологічного регулювання / О.О. Веклич, В.В. Бугас // Вісник НАН України. – 2006. – № 3. – С. 49-57.
4. Державне управління екологічною безпекою Львівщини : посібник. – Львів : Вид-во "Сполом", 2004. – 45 с.
5. Довкілля Львівщини у 2007 р. – Львів : Головне упр. стат. у Львівській обл., 2008. – С. 82-95.
6. Довкілля Львівщини у 2006 р. – Львів : Головне упр. стат. у Львівській обл., 2007.
7. Екологічна політика у Львівській області: проблеми, здобутки, перспективи. (Аналітичні та програмні матеріали) / за ред. В.С. Кравціва. – Львів, 2000. – 145 с.
8. Економічні засади природокористування // Екологія Львівщини 2006. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.ekology.lviv.ua/file/eko_lviv_2006/Book/11.html.
9. Реалізація держ. екол. політики на Львівщині // Екологія Львівщини 2006. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.ekology.lviv.ua/file/eko_lviv_2006/Book/1.html.

УДК 339.188.4

Доц. Н.Т. Гринів, канд. екон. наук; студ. Н.М. Помірко –
НУ "Львівська політехніка"

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

На основі опрацьованих і проаналізованих останніх досліджень і публікацій розглянуто нагальну проблему відходів в Україні та світі від моменту їх виникнення до моменту їх нагромадження та перероблення чи утилізації. Наведено міжнародний та український досвід поводження та управління відходами, сучасні шляхи їхнього перероблення та утилізації.

Ключові слова: відходи, екологічна проблема, нагромадження, перероблення, утилізація, сортування, управління відходами.

Assoc. prof. N.T. Gryniv; stud. N.M. Pomirko – NU "L'vivs'ka Politekhnikha"

Current problem domestic waste management tendencies

In this article, based on refined and analysed latest efforts and publications, considered waste burning issue in Ukraine and in the world from its beginning to accumulation